Baska Gabriella – Szabolcs Éva
Neveléstudományi Intézet, BTK, ELTE

Életreform-motívumok a Népművelés (Új Élet) című folyóiratban 1906–1918

A 19–20. század fordulójának változásokkal teli évtizedei magukkal hozták a gyermektanulmány, a pszichológiai alapú pedagógia, az új nevelés, a reformpedagógia térhódítását is. A folyamat értelmezése, jelenségeinek számbavétele számos pedagógiatörténeti munka tárgya, ám csak az utóbbi időben vetődött fel az a gondolat, hogy a reformpedagógiai történéseket még az eddigieknél is szélesebb társadalmi, kulturális mezőben vegyék szemügyre a neveléstörténettel foglalkozók. A sokszínű „Lebensreform" mozgalom és az új nevelés, a gyermektanulmány, a reformpedagógia kérdéseinek kapcsolata így került az érdeklődés homlokterébe.

Magyarországon elsősorban a néptanítóság mutatott érdeklődést a gyermektanumány iránt, az úgynevezett egyetemi pedagógia fenntartásait hangoztatta az empirikus pszichológia térhódításával szemben, és elsősorban a reformpedagógiák szélsőséges változatai alapján ítélte meg a nevelési újító törekvéseket. Jól illusztrálja ezt *Fináczy Ernő* értékelése, aki nihilistának nevezi azokat, akik:

> „…az oktatást egészen alkalomszerűvé akarják tenni, illetőleg a természetre akarják bízni. Úgy, ahogyan és akkor, amikor természetes alkalom kínálkozik, kell tanítani. A módszeres eljárás ártalmára van az oktatásnak. Úgynevezett leckeórák megállapítása természetellenes és helytelen. A gyermek akkor tanuljon, amikor lelki vagy gyakorlati szükségét érzi. Ne a tanár tűzzön ki a növendéknek célokat, hanem maga a tanuló önmagának. Ne a tanár intézzen kérdéseket a tanulókhoz, hanem a tanulók kérdezzenek: intézzenek kérdéseket a tanárhoz és egymáshoz. Nem baj, ha a tanulók összevissza kérdeznek és beszélnek, az se baj, ha időnként egészen hallgatnak és pusztán befogadnak, mindez jobb, mert egyénibb és természetesebb, mint a kitűzött célok és tervszerű kérdések pórázán való haladás. Az oktatás rugója ne a kérdés, hanem a tanuló tudásvágya legyen. Az oktatásban a fő hangsúly a gyermek spontaneitására essék. A tanuló maga gondolkozzék, maga fantáziáljon, maga iparkodjék. Az oktatás lehetőleg ne az iskolában, hanem a szabadban történjék. Minden examinálás és osztályozás fölösleges, minden házi feladatot el kell törölni. Mindent, ami absztraktum, el kell távolítani az oktatásból. Nem módszeresen, hanem játékosan kell tanítani, úgy, hogy a növendék szeressen tanulni, örömét, boldogságát lelje a tanulásban" (*Fináczy*, 1935, 14.)

A sokszínű, de alapvetően konzervatív beállítottságú magyarországi pedagógiai sajtó az 1890-es évektől adott hírt az új felfogású, természettudományos alapozású pszichológiáról, a gyermekmegfigyelésekről. Sokáig jellemzőnek mondható az a vélemény, amely a Család és Iskola 1892. máj. 1-i számában olvasható: „A pozitív tudományoknak a jellemképzésre vajmi kevés a befolyásuk." Az 1890-től Budapesten *Nagy László* által szerkesztett Magyar Tanítóképző, majd 1909-től A Gyermek című folyóirat vált a gyermektanulmány hazai fórumává. A legrangosabb elméleti folyóiratok között számon tartott Magyar Paedagogia a nyitottság jegyében közölt reformpedagógiai híreket, tanulmányokat, de alapvetően a konzervatív elméleti pedagógiát képviselte.

Új színfoltot jelentett a pedagógiai-művelődési folyóiratok palettáján az 1906-tól 1918-ig megjelenő Népművelés (1912-től Új Élet). Abban az évben, amikor *Bárczy* meg-

alapította a lapot, más jelentős események is lezajlottak a magyar kulturális életben. Ekkor jelent meg, többek között, *Ady Endre* ‚Új versek' című kötete, *Mikszáth Kálmán* ‚A Noszty fiú esete Tóth Marival' című regénye, ekkor látott napvilágot *Bartók Béla* és *Kodály Zoltán* első népdalgyűjtésének publikált változata, a ‚Magyar népdalok énekhangra zongorakísérettel', a nagybányai festőiskola tagjai és más modernista – naturalista, szecessziós, szimbolista – művészek (*Rippl-Rónai József, Csók István, Kernstock Károly)* ebben az évben alapították meg a MIENK (Magyar Impresszionisták és Naturalisták Köre) kiállítócsoportot, Nagy László és munkatársai pedig ebben az évben hívták életre a Magyar Gyermektanulmányi Társaságot.

A századfordulót követő nagy szellemi mozgások sokfélesége ragadható meg ebben a néhány példában. Lenyúlni a gyökerekig, tiszta forrásból meríteni, új hangon szólalni meg, de valami ősi nyelven, ugyanakkor tudományos alapot adni annak az új szemléletnek, amellyel meg akarjuk reformálni korunk pedagógiai gyakorlatát.

Bárczyék lapja azonnali válasz volt a korszak adta kihívásokra és egyben nyíltan vállalt elkötelezettség egy liberális szemlélet mellett. Elsősorban a humán és társadalomtudományok területén előretörő konzervativizmussal, nacionalizmussal és provincializmussal szemben megjelenő új hang, amely igyekezett sokoldalúan tudósítani a világban tapasztalható változásokról. A Népművelés, különösen kezdetben, nagyrészt kifelé tekintett. A nyilvánvalóan elsődleges német hatás mellett – ennek felemlegetésére pozitív és negatív értelemben egyaránt számos példát hozhatnánk – jellemző, hogy szerzői túlléptek ezen a látóhatáron és talán gyengítették valamelyest azt a képzetet, hogy a német kultúra volna az egyetlen azonosítási pontunk. Anglia, Franciaország, Svédország, Belgium, sőt a Távol-Kelet, Japán és Kína művelődésügye is terítékre került a lapban.

„...mentül jobban eltávolodik az emberi élet a természet ősi szépségeinek nevelő hatásától, annál hevesebben tör elő a természetes reakció is, a törekvés a szebb, a jobb, az egyszerűbb és boldogítóbb állapotok után. Ruskin neve, álma és programja pedig mindezeknek a foglalatja (...) Egyáltalán mindenben a valóságos élet egészséges realizmusa felé fordul (...) Dr. Reddie Cecil volt az első, aki e ruskinista szellemben iskolát emelt Abbotsholmban."

A folyóirat reformelkötelezett retorikája („sóvárogva keressük a messzeségben az igazi emberi kultúra templomát"; 1906. 1–2. szám) mögött ténylegesen olyan témák jelentek meg, amelyek részletes tárgyalása más pedagógiai folyóiratokból hiányzott, és olyan személyek vállalkoztak ezek kifejtésére, akik az életreform kérdésköreihez kapcsolódó radikális szellemiséget képviselték: Bárczy István, *Wildner Ödön* vagy *Nádai Pál*. *(1)*

Erenhard Skiera ‚Az életreform-mozgalmak és a reformpedagógia' című tanulmányában kiemeli, hogy a modern ipari kapitalizmus nyomán megjelenő „idegenség" és „ideiglenesség" érzés és elbizonytalanodás talaján nőhettek ki olyan mozgalmak, amelyek hátterét egy jobb világ, a harmónia, a teljesség, a valódi közösség iránti vágy adta. (*Skiera*, 2004) E sokszínű reformmozgalmak végső soron a tudomány, a technika, az új városi környezet, a racionális gondolkodás ridegsége ellenében jöttek létre. Ugyanakkor a 20. század elejének magyar valóságában volt már egy olyan generáció, amelynek az „új" városi lét természetesnek tűnt, és amely a társadalmi problémák orvoslását, de legalábbis diagnosztizálását olyan új tudományoktól várta, mint a pszichológia vagy a szociológia, nem szakítva tehát a nem is régi múltra visszatekintő szekularizált, tudományközpontú világképpel. Ráadásul e lap életre hívója éppen Budapest (fő)polgármestere, és mint ilyen, városfejlesztő. Ennek következtében a minden újra nyitott és minden újnak fórumot nyitó Népművelés időnként lényegüket tekintve egymásnak ellentmondó irányzatokat is felkarolt. A természet és természetesség értékeit hirdető, ősi mítoszok új hőse-

it megalkotni kívánó, új testkultúrában kinevelődő ember eszményének híveit is és a szociológia és olykor a szocializmus urbánus híveit is.

Az 1907-es évfolyam rovatcímei a következők voltak: Közmívelődés, Elemi népoktatás, Továbbképző iskolák, Tanítóképzés, Művészi képzés, Iskolai egészségügy, Iskolai építkezés és fölszerelés, Iskolakönyvek, Iskolai könyvtárak, Ifjúsági irodalom, Iskolai igazgatás, Gyermekvédelem, Gyógypedagógia, Gyermektanulmányozás, Pedagógia és lélektan, Népművészet, Népmívelési intézmények, Szabad tanítás.

A mindvégig hasonló szellemiséget képviselő lap történetében volt egy váltás, amely a témakörök átstrukturálódásához vezetett. 1912-től Új Élet címen jelent meg, ebben az évben a következő rovatcímekkel: Közművelődés, Pedagógia, Szociológia, Közgazdaság és technika, Képzőművészet, Zene, Ének, Tánc, Színház, Irodalom, Budapest.

Ez a két felsorolás rálátást enged a folyóirat képviselte tematikára, a témák sokszínűségére, olykor kettős arculatára. E két „arc" ugyanakkor jól megfért egymással, és a reformokat sürgető két legnagyobb irányzatot képviselte. Ha tartalmilag elemezzük a lapban megjelent írásokat, további újszerű, a pedagógiai kérdéseket társadalomjobbító összefüggésben tárgyaló témaelemeket találunk.

A nevelés reformkérdéseinek és az életreform mozgalomnak kapcsolódásait Skiera professzor magyar nyelven is olvasható tanulmánya összegezte. Az általa megjelölt témák közül a következők jelentek meg markánsan a Népművelés hasábjain:

– a gyermek eszménye;
– az életreformhoz köthető személyek (Rousseau, *Ruskin, Ellen Key, Fröbel, Montessori*, *Tolsztoj, Kerschensteiner*);
– a nagyvárosi élet elterjedéséből adódó nevelői feladatok;
– a természet szerepe az ember, a gyermek életében;
– a művészeti nevelés új útjai;
– az egészségnevelés kitüntetett szerepe;
– a jövő iskolája.

Ezek közül mintegy mozaikszerűen mutatunk be néhányat. A hosszabb idézetekkel az életreform szellemiségének nyelvi megjelenítését is igyekszünk illusztrálni.

Szinte közhely, hogy a gyermek eszménye milyen nagy hangsúllyal jelenik meg a reformpedagógiában. A gyermekkel szemben hirtelen megmutatkozó tudományos érdeklődés mellett a gyermekekre irányuló, érzelmekkel telített figyelem, elköteleződés egy olyan eszményi iránti vágyódást, optimista jövőbeni hitet mutat, amely az életreformgondolatkörnek is sajátja. A tudományos látásmód tárgyilagossága és az említett érzelmi elköteleződés együtt tükröződik a következő cikk-részletben.

„Az emberiség megújhodni vágy. Minden reménye egy szebb jövő, melyet a következő nemzedék teremthet meg s élvezhet a maga teljességében (...) A jövő felé fordított arc az emberiség vágyait, törekvéseit, reményeit fejezi ki. Ezek a vágyak és remények mind kapcsolatba lépnek a felnövekvő nemzedékkel, minden reményünk odafűződik gyermekeinkhez. A közfigyelem mindjobban a gyermekre irányul. A gyermek nemcsak szeretetünk tárgya, hanem egész életünk egy nagy és fontos tényezője. Tudomány, irodalom, művészetek, társadalmi és állami intézmények, igazságszolgáltatás, mind híven tükröztetik azt az érdeklődést, mellyel korunk a gyermeket kíséri. A gyermek tudományos vizsgálódások tárgya, a gyermek a művészetek kedves témája, az irodalom a gyermeki lélek misztikus fejlődését és sajátságos problémáit igyekszik föltárni, a társadalom nemcsak ligát alkot a gyermek védelmére, hanem meleg érdeklődéssel kíséri a gyermeki élet minden jelenségét, az állam igyekszik intézményekkel megmenteni a veszni indult gyermekeket, menhelyeken és családoknál fölneveltetni s törvényekkel védeni az elhagyottakat, üldözötteket és szenvedő gyermekekeket s külön bíróságok fölállítása által jobban megérteni a bűnös gyermeket s ha csak lehet, jövőjét, fejlődését döntő hatásokkal biztosítani.

A gyermek iránti mély érdeklődés, mely az emberiség megujhodás utáni vágyának egyik nyilvánulása, egyuttal a pedagógiának is megujhodását jelenti. Mindaz, ami a gyermek jövőjére vonatkozó intézkedésekkel áll kapcsolatban, egyúttal a pedagógiával is vonatkozásban áll. A pedagógiából szeretne fölvilágosítást kapni mindenki, hogy mit tegyünk, hogyan neveljük a gyermekeket ama boldog jövendőre, mely mint el nem oltható vágy s a legsötétebb pesszimizmussal ki nem ölhető remény él az emberiség lelkében." (Weszely Ödön: ‚Pedagógiai renaissance'. *Népművelés*, 1910. 1–2. 9–14.)

Ha Rousseau, Ellen Key nevét említjük, rögtön a reformpedagógia gyermekközpontúságára gondolunk. Olyan személyek ők, akiknek nevét egyértelműen asszociálhatjuk egy olyan neveléshez, amelynek szinte egyedüli kiindulópontja a gyermeki természet. Az életreformhoz valamilyen módon köthető személyekként róluk is olvashatunk a Népművelésben. Érdemesebb azonban olyan valakinek az alakját felidézni a folyóirat alapján, aki a korabeli felfogás szerint ugyanolyan joggal tekinthető a reformpedagógia előfutárának, mint Rousseau. John Ruskin művészetpedagógiai, társadalomjobbító tevékenysége 1900-ban bekövetkezett halála után egyenes utat talált a formálódó reformpedagógiai gondolatkörhöz, amit Nádai Pál méltatása is jól mutat.

„...mentül jobban eltávolodik az emberi élet a természet ősi szépségeinek nevelő hatásától, annál hevesebben tör elő a természetes reakció is, a törekvés a szebb, a jobb, az egyszerűbb és boldogítóbb állapotok után. Ruskin neve, álma és programja pedig mindezeknek a foglalatja (...) Egyáltalán mindenben a valóságos élet egészséges realizmusa felé fordul (...) Dr. Reddie Cecil volt az első, aki e ruskinista szellemben iskolát emelt Abbotsholmban." (Nádai Pál: ‚Ruskin mint népnevelő' – *Népművelés*, 1907. 44–51. 296–307.)

A nagyvárosi élet, a modern élet elterjedéséből adódó nevelői feladatokat összegezte jól *Varsányi Géza Tews* ‚Grossstadtpaedagogik' című munkájáról írva. A modern kultúra, az urbanizáció itt a természetes gyermeki életformát károsító tényezőként jelenik meg, és így a kritika – a reformpedagógia korában – rögtön utat talál a nevelés kérdéseihez is. A nagyvárosi gyermek elcsökevényesedő testének edzésre, kirándulásra, iskolai fürdőkre van szüksége. A mozi, a 20. század elejének nagy találmánya, szórakoztató eszköze is rejt veszélyeket a gyerekekre nézve: a mozitulajdonosok válogassák meg darabjaikat, hogy a gyermek el tudja kerülni a neki nem való darabokat. *(2)* Úgyszintén veszélyeket hordoz az újság: jobb, ha a nyomtatott sajtó mint a modern korszak egyik emblémája nem kerül a gyermek kezébe.

Az említett témák mellett érdemes felfigyelni arra is, hogy milyen egyéb irányba viszi el a szerzőt a nagyvárosi tömegoktatásról való gondolkodás, milyen olvasatban jelenik meg a „gyermek a jövő letéteményese" érzelmileg is hangsúlyozott motívuma:

„Egy dologban nagyon megmutatkozik korunk álhumanizmusa. A süketek, a vakok, testi-lelki fogyatékosok számára kiválóan berendezett, a pszichológia és hygienikus követelményeknek (...) csaknem mindenben megfelelő intézeteket állít föl társadalmunk. Csak épen a normális gyermekekkel nem törődik eleget. Ott nem lehet 20–30 tanulónál több egy osztályban, itt 60-at is bezsúfolnak egy terembe. Hiszen szép, szép a humanizmus, de az emberiség jövő fejlődését mégis csak a normális emberek fogják előrevinni s nem a bénák s egyéb társadalmi nyűgök (...) De legtöbb gondot mégis a normális gyermekekre kellene fordítani. Ezek érnek a legtöbbet, ezeken épül majd a jövő társadalma. Ezek viszik előre az emberiséget." (Varsányi Géza:: ‚A nagyváros pedagógiája' – Népművelés 1911/16. 201-217.)

Láttuk, hogy a refomrpedagógiai gondokodásmód egyik meghatározó eleme, – amely az életreform-gondolatkörben is jelen van – a természetes utáni vágyódás, a természet, a természetes körülmények értéktartalommal való felruházása, szemben a modern világ jellegzetességéből adódó művi, elidegenedett élettel. *Ozorai Frigyes* egyik cikke azt boncolgatta 1912-ben, hogy milyen társadalmi tényezők fűtötték a különböző reformmozgalmakat, köztük az iskolareform témakörét is. Szociológiai szemléletű elemzésében az iparosítás folyamatának gazdasági, társadalmi következményeit írja le, és az oktatás-nevelés kapcsán kiemeli, hogy a nagyvárosokban az iskola nagyüzemmé alakult, nincs már személyes kapcsolat. A hagyományos iskola nem tud létezni a modern élet keretei között. Jellegzetes életreform-motívum, hogy az ellentmondásokra hogyan és hol keresi a megoldást:

„...intellektualizmus elleni nekifeszülés: benne gyökerezik korunk általános mozgalmaiban. Jeleit a vallásos élet újra való felvirágozásában, a művészet alkotásai s a művészi teremtés iránti széleskörű

érdeklődésben, a filozófia nekilendülésében vélem látni. A mai kor embere a nagy akaraterőt többre becsüli, mint a hatalmas értelmi erőt." (Ozorai Frigyes: ‚Az iskolareform'. *Új Élet*, 1912/1–2. 143–154.)

A modernitás racionalitása helyett a művészi eszmény kiemelése szintén az életreform-mozgalom egyik jellegzetessége. A művészeti nevelés új útjait keresve Ozorai hosszú cikksorozatban, *Heinrich Pudor* ‚Die neue Erziehung. Essays über die Erziehung zur Kunst und zum Leben' (Leipzig, 1902. Seemann) című könyve alapján elemzi azokat a változásokat, amelyek ismét a művészetek fontosságát, értékteremtő erejét mutatták meg az embereknek. Az 1870-es évektől „lassanként azonban elszáll a kor anyagias mámora s felülkerekedik annak belátása, hogy a nemzet jövőjének biztos alapja csak az egyén belső életének mélyítése, annak tartalmassága lehet. Feltámad az egyén vágyódása a harmónia és a belső béke után (...) az értelmi erő egyoldalú kultúrája ellen s követeli lelki s testi összes adományainak, képességeinek egységes kifejtését. Az oly igen cserben hagyott érzelmi élet és kedélyállapot újra keringésbe jön, hogy lelket üdítő és népeket egyesítő hivatását teljesítse. A képzelő erő felszabadulásával újra megmozdul az emberben az alkotó erő s újra kezdenek visszatérni a gyakorlati irányú produktív pályákhoz. A németek, kik oly sokáig alapították világismeretüket tudományos rendszerekre, a világot végre az érzelem szemüvegén át kezdik tekinteni".

Elemzésében megfogalmazza azt a fontos életreform-motívumot is, amely együtt láttatja korának nagy értékproblémáit a neveléssel, a művészeti neveléssel: „ha a művészeti nevelés kérdése csupán a nevelés kérdése volna, megoldása nem lenne nehéz. De itt kulturproblémáról van szó, a világnézet és élni tudás művészetének kérdéséről, mely érzelmi világunk legfinomabb szövetébe nyúlik bele." (Ozorai Frigyes: ‚A művészeti nevelés gondolatának kifejlése'. *Népművelés*, 1910. 3. 65–73. 4., 101–106., 6. 165–170.)

A felsorolt életreform motívumok közül az egyik legkarakteresebben megjelenő téma a lapban az egészségnevelés problémájának két leágazása: a testi nevelés, testkultúra és az iskolaegészségügy. Ez utóbbi a hazai pedagógia hivatalos vonulatának is aktuálisan megjelenő problémája, a fertőző betegségek (főként a tüdőbaj) terjedésének megfékezése kapcsán.

Berndt Wedemeyer ‚Bodybuilding in Germany in the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries' című tanulmányában rámutat arra, hogy a testkultúra korabeli hívei a test épülésétől egyszersmind a szellem, a lélek, az erkölcsiség épülését is várták. Úgy vélték, hogy a test fejlődése magával hozza a bátorságot, az öntudatot, a pozitív életszemléletet, a boldogság lehetőségét. (*Wedemeyer*, 1994) Ugyanez a nézet megjelenik a Népművelésben is: „Biztosítsuk mindenek előtt fajunk fizikai erősítését, a többi magától fog jönni." (*Népművelés*, 1907, 534.)

A külföldi erdei iskolákról szóló pozitív hangvételű tudósítások mellett más, témába vágó írást is találunk a lapban, olyat például, amely egy újfajta mozgásművészet előretöréséről ad hírt. Nádai Pál, akiről korábban esett már szó, *Isadora Duncan* angol táncművész németországi iskolájáról számol be. A táncosnőt egy pogány vallás papnőjéhez hasonlítja, aki az „elsatnyult testek társadalmában, az elkényszeredett gondolatok és léha szórakozások" helyett friss és mégis ősi mozgáskultúrát teremt. Torna helyett játékot, torna helyett táncot. Bármi mást csak ne a drillt, ami (a korszakra oly jellemző) iskolai szabadgyakorlatokat kíséri. (*Népművelés*, 1910, 147–151.)

A testkultúra, az egészséges életvitel elengedhetetlen feltétele – véli több szerző – az alkoholizálás megfékezése. Az életreform-elmélet tipikus eleme az olyan élvezeti és élénkítő szerektől való tartózkodás, mint a kávé, a cigaretta vagy az alkohol. *Székely Eugénia* beszámol a svéd diákok józansági mozgalmáról, amely apropóul szolgál ahhoz, hogy véleményt mondjon a magyar fiatalokról. Úgy véli, a svédeket a józanság, a demokrácia, az őszinte életöröm jellemzi, míg a magyarokat a durva társalgási modor, az életuntság és a kötelességérzet hiánya. (*Népművelés*, 1909, 203–205.)

Az alkoholizálás legelrettentőbb szociális következményét *Sándor Tamás* az új generációk elkorcsosulásában látja. A „fajnemesítés" vagy „fajkorcsosulás" problematikája és az ezzel összefüggésben megjelenő új tudomány, az „eugenics" vagy „Rassenhygiene" témája is felüti a fejét a Népművelésben. „…a társadalomra nézve nem lehet közömbös az emberanyag minősége. A szaporodás szempontjából fontos a testileg és szellemileg erősek kiválasztása, a degeneráltak szaporodásának megakadályozása." (1911, 198.) De a táplálkozási reformmal összefüggésben is felmerül a fajfönntartás problematikája, amely, mint az egyik tanulmány szerzője megjegyzi, az „…újabb időben már élénken foglalkoztatja a művelt köröket." (1911, 209.)

Ugyancsak a testkultúra kérdésének részterületeként vetődik fel a fürdőkultúra. Részben az erdei iskolák, például a Charlottenburgban működő intézmény kapcsán, részben pedig a közfürdők kapcsán. Magyarország a közfürdői ellátottság tekintetében jóval elmaradt Németország mögött. De Németország, Svédország, Svájc és Dánia mellett Japánt is pozitív példaként említi az egyik tanulmány szerzője. A fürdőkúra jótékony hatását – részben *Sebastian Kneipp* bajor lelkész munkássága kapcsán – elsősorban a tuberkulózis leküzdésében látták, de a tusfürdők egészségmegőrző szerepe is felmerült, mégpedig iskolai keretek között, amire azonban Magyarországon nem volt példa.

Végül az említett témák – az egészségmegőrzés és életmódreform – mellett, illetve ezekkel szoros összefüggésben körvonalazódik az egyik legfontosabb, újra és újra visszatérő motívum, a „jövő iskolájának" képe. A folyóirat szinte mindenre reagál, ami a korszakban e témában fellelhető. Ezzel összefüggésben válik kiemelt témává Fröbel, Montessori, Kerschensteiner, *Robert Seidel*, Charlottenburg, Abbotsholm, Tolsztoj vagy a gyermektanulmányozás kérdése. A jövő iskolája az itt körvonalazódó kép kapcsán elsősorban munkaiskola lesz. Robert Seidel, zürichi egyetemi tanár, aki Magyarországon is járt felolvasást tartani s akire többen hivatkoznak a lapban – Kerschesteiner munkaiskoláját továbbfejlesztve – az emberi jogok, a demokrácia és az önkormányzatiság fontosságát hangsúlyozva politikai üzenettel is szolgál: „A munkaiskolának barátja csakis a köztársaság". Ugyanez a szemlélet és egyben politikai üzenet Weszely Ödön – aki hosszú ideig a Népművelés szerkesztője – egyik írásából is kiolvasható. A reformiskola követelte anyagi terhek nem mindenki számára vállalhatóak, ezért, ahogy írja: „Arra kell törekedni, hogy ezek az életfeltételek mindenki számára meglegyenek. A gazdasági viszonyok olyan átalakulására van szükség, hogy minden ember egészséges életfeltételek mellett élhessen és fejlődhessék." (?) Az iskola reformja tehát itt a társadalmi reformmal együtt, annak természetes velejárójaként jelenik meg. Talán ez az a törekvés, amely minden másnál jobban jellemezte a Népművelést alapításától egészen a megszűntéig.

A reformpedagógiai gondokodásmód egyik meghatározó eleme – amely az életreform-gondolatkörben is jelen van – a természetes utáni vágyódás, a természet, a természetes körülmények értéktartalommal való felruházása, szemben a modern világ jellegzetességéből adódó művi, elidegenedett élettel.

Jegyzet

(1) Nádai Pál (Cegléd, 1881. dec. 15. – Budapest, 1945. jún. 19.): művészeti író. 1909-ben a bp.-i egy. m. tanári és doktori oklevelet szerzett. Előbb reálisk.-ban tanított, 1910–20 között az Iparművészeti Isk. tanára volt. Tagja és előadója volt a Galilei-körnek. Haladó gondolkodása miatt mellőzték, 1921-ben emiatt nyugdíjaztatását kérte. Az 1920-as években az Orsz. Magyar Izrealita Közművelődési Egyesület (OMIKE) ig.-ja és a művészettörténet előadója. Munkatársa volt a *Magyar Iparművészet* című lapnak. 1939-ig 12 önálló műve jelent meg. Hazai (*Huszadik Század*, *A Hét*) és külföldi szaklapok sűrűn közölték iparművészeti és a művészeti nevelésről írt cikkeit: Több kiadatlan műve van kéziratban. – *F. m. Bágyadt mosolygás* (tárcák, Budapest, 1910); *Könyv a gyermekről* (I–II. Budapest. 1911); *Az élet művészete* (I – II. Budapest. 1914); *Az iparművészet Ma-*

gyarországon (Budapest, 1920); *Ízlésfejlődés és stíluskorszakok* (Budapest, 1921); *A reklám művészete* (Budapest, 1927); *Az Universitas nyomdája* (Budapest. 1928); *Kert, ház, napfény* (Budapest. 1932); *A lakásberendezés művészete* (Budapest. 1939) – Irod. Bálint Aladár: N. P. (*Nyugat*, 1922). Wildner Ödön (Kassa, 1874. jún. 11. – Búcsú, 1944. jún. 12.): író, szociológus. A budapesti egy.-en szerzett bölcsészdoktori oklevelet. Rövid külföldi tanulmányút után 1898-ban a főváros szolgálatába lépett. 1911-től fővárosi tanácsnok, a szociálpolitikai, közoktatásügyi ügyosztály vezetője. Szabó Ervin baráti köréhez tartozott, munkatársa volt a *Huszadik Század*nak. Szerk. az *Új Élet* és a *Népművelés* c. folyóiratot Bárczy Istvánnal. A Tanácsköztársaság után nyugdíjazták, ekkor a Rózsavölgyi, később a Révai Testvérek kiadóvállalat irodalmi tanácsadója. 1926-ban reaktiválták; újból fővárosi tanácsnok 1937-ig. Széles körű szociológiai, filozófiai, közgazdasági és műfordítói munkásságot fejtett ki. Több fordítása jelent meg angol (Swift, Dickens, Emerson), német (Goethe, Nietzsche) és francia szerzőktől. – F. m. *Társadalmi gazdaságtan* (Budapest, 1902); *Nietzsche romantikus korszaka* (Budapest. 1907); *Goethe-breviárium* (Budapest, 1922); *Pest-Buda közigazgatásának története az 1848–1865. évi abszolutizmus és provizótium alatt* (Budapest, 1937–39); *A főváros közigazgatásának története a kiegyezéstől a Milleneumig* (Budapest, 1940). Bárczy István (Budapest, 1866. okt. 3. – Budapest, 1943. jún. 1.): politikus, igazságügyminiszter. A budapesti egy.-en szerzett jogi doktorátus után 1889-ben lépett a főváros szolgálatába. 1901-től 1906-ig Budapest közoktatási ügyosztályának vezetőjeként újjászervezte Budapest. iskolaügyét. Megalapítója a fővárosi *Pedagógiai Szeminárium*nak, továbbá a *Népművelés* c. folyóiratnak, melynek 1901–18 között szerk.-je is. 1906-tól 1917-ig Budapest polgármestere, majd 1917–18-ban főpolgármestere. Főrendiházi tag. Polgármesteri működése idején községesítették a gázműveket, az elektromos műveket, a villamosvasutat, a vásárpénztárat stb. Átfogó városfejlesztési programja alapján iskolák, lakások, szociális és kulturális intézmények épültek. Az ellenforradalom győzelme után 1919. nov. 25-től 1920. márc. 14-ig a Friedrich-, majd a Huszár-kormány igazságügyminisztere volt. 1920-tól 1931-ig képviselő, előbb demokrata párti, 1927-től egyesült balpárti programmal. A Budapest Székesfővárosi Közlekedési Rt. (BSZKRT) elnöke.

(2) Óhatatlanul felmerül egy évtizedekkel későbbi párhuzam: a televízió terjedésének korszakában a mindent elöntő információ korlátozásának, válogatásának pedagógiai célzatú igénye.

Irodalom

Fináczy Ernő (1935): *Didaktika.* Stúdium Kiadó, Budapest.

Lamberti, Marjorie (2000): Radical Schoolteachers and the Origins of the Progressive Education Movement in Germany 1900–1914. *History of Education Quarterly*, vol.40. 1. 22–48.

Romsics Ignác (2003): *Magyarország története a XX. században.* Osiris Kiadó, Budapest. 88–100.

Szabolcs Éva (2002): A gyermektanulmányi és reformpedagógia szemléletmód megjelenése a magyar pedagógiai sajtóban 1890–1906. In: Szabolcs Éva – Mann Miklós (szerk.): *Magyar neveléstörténeti tanulmányok I.* Új szempontok, új források. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest. 40–54.

Skiera, Ehrenhard (2004): Az életreform-mozgalmak és a reformpedagógia. *Iskolakultúra*, 3. 32–44.

Wedemeyer, Bernd (1994): Bodybuilding in Germany in the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries. *Iron Game History*, 4. (1994. aug.) 4–7.